

**ВАЗОРАТИ МАОРИФ ВА ИЛМИ ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН
ДОНИШГОҲИ ДАВЛАТИИ ОМУЗГОРИИ ТОҶИКИСТОН
БА НОМИ САДРИДДИН АЙНӢ**

**Факултети забонҳои романи германӣ
Кафедраи забони олмонӣ ва методикаи таълимӣ он**

Рисолаи тахассусии хатм

Пешояндҳои асли дар забонҳои тоҷики ва олмони

Иҷро кард:

донишҷӯи курси 4-уми
факултети забонҳои романи-германӣ
Лайлиева Шоида

**Роҳбари илми,
Омузгори калон:**

Нурова З.С,

Душанбе-2015

Рисолаи тахассусии хатм оғоз шуд: аз «_____» сентябри соли 2014

Ба ҳимоя иҷозат дода шуд: «_____» майи соли 2015

Имзои мудири кафедра _____

Имзои роҳбари илмӣ _____

Имзои донишчӯ _____

Мундарича

Муқаддима

Боби 1. Пешояндҳои аслии дар забони олмонӣ

Маълумоти умумӣ дар бораи пешояндҳо

Пешояндҳои аслии забони олмонӣ

Хулосаи боби аввал

Боби 2. Пешояндҳои аслии дар забони тоҷикӣ

2.1. Маълумоти умумӣ дар бораи пешояндҳои забони тоҷикӣ

2.2. Пешояндҳои аслии дар забони тоҷикӣ

Хулосаи боби дуюм

Хулосаи умумӣ

Рӯйхати адабиёт

МУҚАДДИМА

Гузориши масъала. Дар замони муосир омӯзиши муқоисавии забонҳои гуногунсохт яке аз самтҳои асосии забоншиносии муқоисавӣ мебошад, чунки арзиши натиҷаи илмӣ-назариявӣ ва илмӣ-амалии ин гуна тадқиқотҳо бештар назаррас шуда истодаанд.

Омӯзиши забонҳои хориҷӣ (аз ҷумла забони олмонӣ) дар ҷумҳурии мо хеле афзунтар гашта истодааст. Ҳарчанд ки диққати асосӣ ба омӯзиши забонҳои русиву англисӣ ҷалб карда шуда бошад ҳам омӯзиши забони олмонӣ низ рӯз то рӯз вусъат ёфта истодааст.

Муҳимияти мавзӯ. Омӯзиши забон чӣ забони модарӣ ва чӣ забони хориҷӣ бе надонистани грамматикаи он натиҷа намебахшад, яъне ғайриимкон аст.

Тадқиқоти типологӣ-муқоисавӣ дар айни замон яке аз соҳаҳои тараққиёфтаи стодаи илми забоншиносӣ мебошад. Он имкониятҳои наvero на танҳо дар доираи истифодаи амалии лингвистика, балки дар коркарди масъалаҳои анъанавӣ ва нави забоншиносӣ ҳам мекушояд.

Омӯзиши муқоисавии забонҳо бевосита бо масъалаҳои хусусиятҳои типологӣ ва лингвистӣ пайваст аст. Аз ин рӯ таҳқиқи муқоисавии забонҳои олмониву тоҷикӣ айни муддао аст. Чунки дар ҷумҳурии мо рӯз то рӯз шумораи омӯзандагони забони олмонӣ зиёд шуда истодааст. Натиҷаи таҳқиқи муқоисавии ин ду забон барои осон гардонидани омӯзиши ин ду забон мусоидат менамояд.

Мақсади тадқиқот – таҳқиқи пешояндҳои асли дар забони тоҷики ва муқаррар кардани монанди ва тафовутҳо дар баргардонидани ва истифодаи онҳо дар забони олмони мебошад. Барои ба мақсад расидан мо дар пеши худ чунин **вазифахоро** гузоштем:

- омӯзиши маводи назариявӣ доир ба пешояндҳо
- омӯзиши пешояндҳои асли

- чамъоварии мавод аз адабиёти бадеӣ
- чобачокунии маводи чамъовардашуда
- Муайян намудани фарқияту умумиятҳо

Асоси методологии тадқиқот. Дар забони олмонӣ корҳои чунин олимон ба монанди Шенделс Е., Флеммих В., Гетс, Шмидт В., Г. Хелбиг, И. Буша, В. Адмони, И. Эрбен ва дигарон арзиши худро доранд. Ин олимон масъалаи морфологияи забони олмониро аз паҳлӯҳои гуногун таҳқиқ кардаанд ва то ҳол корҳои онҳо арзиши худро гум накардаанд.

Дар забони муосири тоҷик бошад таҳқиқи қисматҳои морфология дар корҳои илмии олимон Н. Маъсумӣ, В.С.Расторгуева, А.А.Керимова, Р.Розенфелд, Д.Т.Таджиева, М.Н.Косимова дида мешавад.

Объекти тадқиқот: пешояндҳои аслии дар забонҳои олмонӣ ва тоҷикӣ.

Предмети тадқиқот: муайян намудани умумият ва фарқиятҳо байни пешояндҳои аслии забони олмонӣ ва тоҷикӣ.

Фарзияи таҳқиқот: пешояндҳо ки худ ҳиссаи номустақил ва тағйирнаёбанда ва дорои маънои мустақил нестанд. метавонанд дар забонҳои гуногун монанд бошанд.

Методҳои тадқиқот:

- 1) **назариявӣ:** омӯзиш ва таҳлили сарчашмаҳо;
1. **типологӣ:** таҳлили муқоисавии пешояндҳои таркибӣ.

Арзиши назариявии тадқиқот.

Арзиши амалии тадқиқот: маводи кори мазкурро метавон ҳангоми омӯзиши ҷи забони тоҷикӣ ва ҷи забони олмонӣ истифода бурд.

Соҳти қор аз рӯи мақсад ва масъалаҳои дар боло қайдшуда муайян мешавад. Он аз муқаддима, ду боб, хулоса иборат аст. Қор боз дорои рӯйхати адабиёти истифодашуда мебошад.

БОБИ 1. ПЕШОЯНДҶОИ АСЛӢ ДАР ЗАБОНИ ОЛМОНӢ

1.1. Маълумоти умумӣ дар бораи пешояндҳо

Пешоянд калимаи ёридохандаест, ки дорои маънои лексии характери умумӣ мебошад. Маънои пешоянд танҳо дар алоқамандӣ бо шаклҳои падежӣ муайян мешавад.

Пешояндҳо дар ҳамохангӣ бо падежҳои бавоситаи исмҳо (ҳамчунин сифатҳо, ҷонишинҳо ва шумораҳои исмшудаа) муносибатҳои гуногунро дар байни намудҳои исм ва дигар калимаҳо дар ҷумла ифода менамоянд ва ҳамин тавр муносибати фазоӣ, замонӣ, модалӣ ва сабабиро байни зухуроти гуногуни воқеият баён менамоянд. Нисбат ба падежҳои бавосита, ки худи ҳамон муносибатҳои асосиро ифода мекунанд, пешояндҳо метавонанд ин муносибатҳоро бештар амиқ ва фарқунанда баён созанд [1: 156].

Мазмуни лексии пешоянд ҳамчун калимаи мустақил ин ифодаи ин ё он муносибат аст. Аммо ин мазмун метавонад пурра абстрактӣ ё конкретӣ бошад. Дар ҷумла пешояндҳо нақши мустақил надоранд, онҳо танҳо мазмуни падежҳои бавоситаро пурра ва аниқ мегардонанд. Ду омили асосиро дар ҷумла муайян месозанд:

- 1) шакли падежии исми бо пешояндомада
- 2) маънои лексии калимаҳоро.

Муқоиса кунед, масалан:

Er schämt sich **für** seine Lüge (муносибати сабабӣ).

Ӯ аз дурӯғӣ худ шарм мекунад.

Das Geschenk ist **für** dich (муносибати мақсаднок).

Тӯҳфа **барои** ту аст.

Оид ба мавқеи пешоянд дар ҷумла.

Аломатҳои хоси пешояндҳо ин шакли ҳамеша тағйирнаёбӣ ва мавқеи муайян дар ҷумла доштан аст: қариб ҳамеша пешояндҳо пеш аз калимае, ки роҳбарӣ мекунанд, меистанд[1: 159]:

Normalerweise erleben wir die Ferien **an** der Ostsee.

Одатан мо таътилно **дар** соҳили баҳри Балтика мегузаронем.

Пешояндҳои ҷудогона метавонанд чӣ пеш ва чӣ пас аз калимаи роҳбарикунандашон оянд:

Ihr Haus steht **gegenüber** der Kirche.

Хонаи Шумо **дар муқобили** даёр аст.

Das Rathaus steht der Kirche **gegenüber**.

Бинои маъмурияти шаҳр **дар муқобили** даёр аст.

Zufolge des Vertrags/dem Vertrag **zufolge**.

Аз рӯи шартнома[3: 112].

Танҳо якчанд пешоянд ҳамеша пас аз калимаи роҳбарикунанда меоянд:

dem Freund **zuliebe**

барои рафик

der Gäste **halber**

нисфи меҳмонон

der Vernunft **zuwider**

бар хилофи ақл

Бархеашон метавонанд калимаи роҳбарикунандашонро ихота кунанд:

Er hat es **um** seines Bruders **willen** getan.

Ӯ **ба хотири** бародараш ин корро кард.

Er mußte **von** Jugend **an** schwer arbeiten.

Ӯро мебоист **аз** ҷавонӣ кори вазнин кунад.

Ich habe das **von** Anfang **an** gewußt.

Ман инро **аз** аввал меодинам.

Sie ist dieses Leben **von** klein **auf** gewöhnt.

Ӯ ба ин тавр зиндагӣ **аз** хурдӣ одат кардааст.

Sie liefen **am** Ufer des Sees **entlang**.

Онҳо **қад-қад** соҳил медавиданд. [4: 146]

Алоқамандии пешояндҳо бо калимоти роҳбарикунанда ва падежҳо.

Пешояндҳо метавонанд бо исм, чонишин, сифат, зарф ваш умора алоқаманд бошанд:

vor dem Fenster, mit ihm, von klein auf, ab morgen, für zwei arbeiten.

Дар пеши тиреза, бо ū, аз хурдӣ, аз пагоҳ, ба чоӣ ду нафар кор кардан.

Бештари пешояндҳо танҳо бо як падеж истифода мешаванд. масалан, бо генитив— пешояндҳои während (ҳангоми, дар вақти), unweit (дар наздикии), infolge (дар натиҷаи) (während des Urlaubs-ҳангоми рухсатӣ, unweit einer großen Stadt-дар наздикии шаҳри калон, infolge des starken Regens-дар натиҷаи борони сахт).

Бархе пешояндҳо (масалан: längs-қад-қадӣ, trotz-сарфи назар аз, zufolge-мувофиқи) метавонанд бо ду падеж истифода бурда шаванд: бо генитив (zufolge des Befehls-муовиқи фармон, längs des Flusses-қад-қадӣ дарё, trotz seiner Erfolge-сарфи назар аз бурдборихояш) ва датив (trotz dem Verbot des Vaters- сарфи назар аз манъи падар, längs den Gärten des Palastes қадӣ боғи кӯшк, einem Gerücht zufolge дар натиҷаи бӯе).

Пешояндҳо метавонад бо артиклҳои муайянӣ омехта шаванд (дар падежҳои датив ва аккузатив):

vom Vater (= von dem Vater), аз падар

ans Fenster (= an das Fenster), ба назди тиреза

ein Foto fürs Album, сурате барои албом

beim Fußballspiel, ҳангоми футболбозӣ

aufs Dach, ба боли бом

hinterm Baum, дар паси дарахт

unterm Dach, дар зери бом

Бояд қайд кард, ки на ҳама омехтаҳо, ки дар нутқи гуфтугӯӣ мавҷуданд, аз нигоҳи забони адабӣ дурустанд. Ҳамчун омехтаҳои нейтралӣ, ки дар ҳама намудҳои нутқ истифода мешаванд, метавон инҳоро ҳисобид[1: 156]:

ans, ins, am, beim, im, vom, zum, zur, aufs, fürs, ums.

Бештар омехтаи пешоянду артик дар ибораҳои рехтаву мустақкам

вомехуранд, масалан:

am Ende-дар охир

Забони олмонӣ дорои зиёда аз 120.

Аз рӯи таркиби морфологӣ пешояндҳо тақсим мешаванд ба асли (яктаркиба) (an, auf, aus, in) ва таркибӣ (ду ва се таркиба), масалан: von ... an - аз, von (dieser Stunde) an – аз ҳамин соат, im Laufe des Monats – дар давоми моҳ, innerhalb von zwei Jahren – дар ҳудуди ду сол,

Метавон намудҳои асосии муносибатҳои грамматикиро чун қард[1: 165]:

Муносибати фазоӣ:

auf dem Dach – дар рӯи бом, ins Hotel – ба меҳмонхона, um den Hals – дар гардан, hinter dem Haus – дар паси хона, vor dem Spiegel – дар пеши оина, unter dem Fenster-дар таги тиреза, über dem Schreibtisch – дар болои мизи қорӣ, zwischen den beiden Zimmern – дар байни ҳарду ҳуҷраҳо.

Муносибати замонӣ:

gegen Abend – қарибҳои бегоҳӣ, um 4 Uhr- дар соати 4, zwischen dem 1. und 8. Juni - байни 1 ва 8 июн, binnen zwei Monaten – дар ҳудуди ду моҳ.

Муносибати сабабнок:

vor Angst – за тарс, infolge des Erdbebens – дар натиҷаи заминларза, aufgrund der Anzeige – дар асоси реклама, aus Sorge – аз ғамқорӣ, angesichts der Gefahr – рӯ ба рӯи хатар, wegen des schlechten Wetters – аз сабаби ҳавои бад.

Муносибати мақсаднок:

Seinen Eltern zuliebe барои волидайнаш, zwecks gründlicher Untersuchung – бо мақсади ташҳиси мушаххас, zu seinem Vorteil барои бурди ӯ, für seine Sicherheit – барои бехатарии ӯ, zugunsten seines Sohnes – ба фоидаи фарзандаш, zur Erfrischung – барои хунуккунӣ (eine Limonade trinken).

Муносибати шартӣ ё тахминӣ:

im Falle eines Blitzschlags – дар натиҷаи задани раъд, auf Verlangen – аз рӯи хоҳиш, bei Beschwerden – ҳангоми шикоят, unter Schmerzen – ҳангоми дард,

bei schönem Wetter – дар ҳавои зебо, unter der Bedingung / Voraussetzung – ба шарте, daß - ки...

Муносибати хилофӣ:

einem Befehl entgegen-бар хилофи фармон, entgegen meiner Warnung – бар хилофи эҳтиёткори ман, trotz des Regens ба борон назар накарда, ungeachtet meiner Aufforderung – ба даъвати ман назар накарда, dem Verbot der Eltern zum Trotz бар хилофи манъи волидон.

Муносибати инструменталӣ:

anhand/ an Hand der Karte – бо ёрии харита, durch Argumente – бо иловаҳо, mit der Hand – бо даст, mit Hilfe eines Hebels – ба воситаи домкрат, mittels eines Drahtes – ба воситаи сим, ohne Lineal – бе ҷадвал, mit Messer und Gabel essen – бо корд ва вилка хӯрдан.

Муносибати миқдорӣ:

auf dreißig Grad – то 30 дараҷа, Kinder bis zu acht Jahren / über / unter acht Jahren – кӯдакон то синни 8. Zwei Briefmarken ä 90 Pfennig – ду марка ҳар як 90 тинӣ. Wir geben Benzin nur in Kanistern zu 50 Litern- мон танҳо дар конистраҳои 50 литра бензин медиҳем.

Муносибати мувофиқат:

Sie fuhr mit ein paar Freundinnen nach Wien.

Ӯ бо якчанд дугонааш ба Вена рафт.

Sein Auto samt Zubehör verkaufen.

Мошинашро қисм-қисм фурӯхт

Er kam mitsamt der ganzen Familie.

Ӯ бо тамоми оилааш омад.

Муносибати мутобиқат:

entsprechend den Anforderungen- мувофиқи талабот, nach einer Meldung aus Bonn мувофиқи дархост аз Бон, gemäß seinem Wunsch –мувофиқи хоҳишаш, laut ärztlichem Gutachten – мувофиқи тавсияи духтур, seiner Aussage zufolge – дар натиҷаи суханаш.

Бояд донист, ки худи ҳамон як пешоянд вобаста ба маънои лексии калимаи рохбаришаванда метавонад муносибатҳои гуногунро ифода кунад, масалан [6: 210]:

vor:

vor dem Fenster (макон),

дар пеши тиреза

vor dem Essen (замон),

пеш аз хӯрок

vor Angst (сабаб).

Аз тарс

Ҳамон пешояндҳое ҳаммаъно ҳисобида мешаванд, ки аз рӯи маъно ба ҳам монандӣ доранд, аммо аз рӯи тобишҳои услубӣ ва мазмунӣ мутафовитанд [7: 240]. Муқоиса кунед, масалан:

gemäß (rtuct>.w.), entsprechend, zufolge, nach, laut (хаттӣ).

Масалан:

laut amtlicher Mitteilung – мувофиқи ахбори расмӣ, gemäß Paragraph 19 des Strafgesetzbuches – мувофиқи сарҳати 19 кодекси ҷиноятӣ.

Бояд қайд кард, ки пешоянди gemäß аслан дар соҳаи ҳуқуқшиносӣ истифода мешавад:

gemäß Artikel 21 des Grundgesetzes,

мувофиқи моддаи 21-и Сарқонун

der Vorschrift gemäß,

тибқи намуна

der Verordnung gemäß.

Тибқи қарор

Вобаста ба қатори синонимии mittels, vermöge, mit Hilfe von, durch, mit, kraft, auf Grund, пешояндҳои mithilfe, mit Hilfe von, durch, mit, auf Grund серистеъмоланд, пешояндҳои vermöge, mittels, kraft ба нутқи хаттӣ, яъне ба услуби расмӣ-коргузорӣ мансубанд.

масалан:

Die Tür wurde mittels eines Schlüssels geöffnet.

Дар ба воситаи калид кушода шуд.

Пешояндҳои ҳаммаъноии entgegen, zuwider бо он аз ҳамдигар фарқ мекунанд, ки пешоянди entgegen умумиистеъмом аст, аммо пешоянди zuwider ба услуби хаттӣ мансуб аст[17: 345]:

meinem Rat entgegen,

бар хилофи маслиҳати ман

dem Abkommen zuwider.

Бар хилофи аҳднома

Бархеи пешояндҳо вобаста ба роҳбарӣ тобишҳои услубии гуногун доранд. Ҳамин тавр пешоянди binnen бо падежи датив воҳиди нейтралӣ, умумиистеъмом аст, аммо дар алоқамандӣ бо падежи генитив ба услуби баланд алоуаманд мегардад:

binnen einem Jahr

дар давоми сол

binnen eines Jahres.

Дар давоми сол

Пешоянди trotz бо генитив воситаи байниуслӯбӣ аст, аммо бо падежи датив танҳо дар нутқи гуфтугӯӣ истифода бурда мешавад:

trotz des schlechten Wetters

ба ҳавои бад нигоҳ накарда

trotz dem schlechten Wetter.

сарфи назар аз ҳавои бад

Пешоянди zwecks бо падежи генитив ба услуби расмӣ-коргузорӣ мансуб аст (zwecks größerer Sicherheit), аммо дар алоуамандӣ бо падежи датив тобиши гуфтугӯиро соҳиб мешавад (zwecks gründlicher Untersuchung).

Пешоянди halber дар нутқи хаттӣ истифода бурда мешавад, масалан: der Ordnung, der Form halber.

Ба нутқи хатгӣ инчунин синонимҳои *hinsichtlich, bezüglich* мансубанд, масалан:

Hinsichtlich der Qualität unserer Produkte gibt es keine Klagen.

Bezüglich Ihres Antrags möchten wir Ihnen folgendes mitteilen.

Дар забони олмонӣ пешояндҳое мавҷуданд, ки бо як решаву маъноанд, аммо аз ҳамдигар бо аз рӯи таркиби морфологӣ фарқ мекунанд (сода, мураккаб ва таркибӣ). масалан:

anhand/ап Hand – бо ёрии, *auf Grund /aufgrund* – дар асоси, *mit Hilfe /mithilfe von* – ба воситаи, *in Bezug auf/bezüglich* – вобаста ба, *in Hinsicht auf/hinsichtlich* – вобаста ба.

1.2. Пешояндҳои аслии забони олмонӣ

Пешояндҳои аслии гурӯҳи маҳдудеро ташкил медиҳанд ва пеш аз ҳама муносибатҳои инструменталӣ, маконӣ ва замониरो баён мекунанд.

сохтори иброи пешояндӣ бо пешоянди аслии чунин мебошад:

Пешоянд + ҳиссаи номӣ (дар падежи мувофиқ) [15: 331]

Das Buch liegt auf dem Tisch.

Китоб дар болои миз аст.

Ба пешояндҳои аслии мансубанд: *an, auf, aus, bei, durch, für, gegen, in, nach, neben, ohne, über, um, von, vor, während, wegen, zu*

Пешоянди аслии ибораи номиро дар падежҳои датив ё аккузатив роҳбарӣ мекунад, ба истиснои пешояндҳои *während, wegen*, ки падежи генитивро роҳбарӣ мекунанд. Ин аломатест, ки дар аввали пайдоишашон он ба гурӯҳи пешояндҳои аслии дохил шудаанд. Аммо дар забони гуфтугӯӣ дар падежи датив истифода мешаванд. Инро метавон ҳамчун ба пуррагӣ ба грамматика дохил нашудан ҳисобид [11: 189]:

Während des Sturmes/dem Sturm wurden viele Häuser verwüstet.

Ҳангоми тӯфон хонаҳои зиёде хароб шуданд.

Wegen des Referates/dem Referat kann ich nicht in der Sonne liegen.

Бинобар сабаби маъруза доштанам наметавонам дар зери офтоб сиёҳ

шавам.

Пешояндҳои асли метавонанд ҳамчун қисми таркибии пуркунандаи пешоянддор бошанд. Дар ин ҳолат онҳо ба феъл вобастагии зич доранд. Онҳо аз ин рӯ наметавонанд тағйир ёбанд. Ва барои ҳамин барои муайян сохтани пуркунанда хизмат мекунад. дар чунин падежи пешоянддор онҳо ҳамчун аломатҳои мустақил баромад мекунад. Чунки онҳо танҳои вазиҳои грамматикиро иҷро намуда, ягон аломати семантикиро нишон дода наметавонанд.

Дар инҷо пешояндҳои асли ба флексияи падеж соҳиб мешаванд:

Sie wartete auf ihre Freundin/*an ihre Freundin/*zu ihrer Freundin.

Ў дугонаашро интизор мешуд.

Sie erwartete ihre Freundin.

Ў интизори дугонааш буд.

Ҳар як пешоянд метавонад дар аз нигоҳи семантика гуногун истифода бурда шавад. Масалан пешоянди bei метавонад ҳам маънои макон ва ҳам маънои замону модалиятро ифода намояд[9: 331]:

Er sass bei seinen Freunden (макон)

Ў дар назди дугонааш менишаст.

Ich habe ihn bei einer Geburtstagsfeier kennengelernt.

ман бо ӯ дар ҷашни зодрӯзе шинос шудам(замон)

Bei Regen fällt die Veranstaltung aus. (сабаб)

Ҳангоми борон ҷамъомад барпо намешавад.

Пешояндҳои бо падежи аккумулятив

ab (гоҳ-гоҳ) **аз** ҳангоми ифодаи замон [27: 391]:

ab kommenden Montag аз рӯзи душанбеи оянда то

1. **bis to** (бе артикл) [27: 392]

а) ҳангоми ифодаи макон:

Bis München fahre ich mit dem Auto.

То Мюнхен ман бо мошин меравам.

b) ҳангоми ифодаи замон:

Bis Mai wird das Haus fertig sein.

То моҳи май хона тайёр мешавад.

c) дар формулаҳои хайру хуш /

ҳангоми аз ҳам чудо шудан:

bis bald / morgen / später! Montag / nächste Woche!

то пагоҳ/ то боздид/ то дер/ ҳафтаи оянда

d) ҳангоми нишон додани шумора, рақам (бо ҳиссачаи zu):

Er ist bis 17 Uhr hier.

Ӯ то соати 17 дар инҷост

Ich zahle bis zu 200 Mark, nicht mehr.

Ман то 200 марка медиҳам, аз ин зиёд на.

Solche Schuhe kosten 150 bis 200 DM.

Чунин пойафзол 150 то 200 марка арзиш дорад.

2. Пешоянди **bis** метавонад якҷоя бо дигар пешояндҳо истифода шавад.

Дар ин ҳолат пешоянди дуҷум падежро муайян месозад.

a) bis + Präposition mit Akkusativ:

Er stand bis an die Knie im Wasser.

Ӯ то зонуаш ба об ҳам шуд.

Das Kino war bis auf den letzten Platz besetzt.

Кинотеатр то охирин ҷойи нишаст пур буд.

b) bis + Präposition mit Dativ:

Wie weit ist es bis nach Innsbruck?

То Иннсбрук чӣ қадар масофа аст.

Ich begleite dich bis zum Bahnhof.

Ман туро то вокзали роҳи оҳан ҳамроҳӣ мекунам.

durch аз, ба воситаи, тариқи [27: 393]

1. барои ифодаи макон, самт:

Sie geht durch die Tür.

Ў аз дар меадарояд.

Ich schaute durchs Fenster.

Ман аз тиреза нигоҳ кардам.

2. барои ифодаи сабаб, восита, дорандаи амал (бештар дар пассив):

Durch einen Freund habe ich noch Eintrittskarten bekommen.

Ба воситаи рафикам ман чиптаро гирифтам.

Ich schickte den Brief durch die Post.

Ман ба ту мактубро тариқи почта мефиристам.

3. барои ифодаи тарзи амал:

Durch Drucken dieses Knopfes.

Ба воситаи пахш кардани ин тугма.

4. барои ифодаи замон:

Ihre Freundschaft hielt durch das ganze Leben.

Дӯстии онҳо тамоми умр аст.

entlang қад-қад, дар давоми [27: 393]

Das Auto fuhr die Straße entlang.

Мошин қад-қад кӯча рафт.

Das Schiff fuhr den Fluss entlang.

Кишти қад-қад дарё шино мекард.

1. Гоҳо entlang дар падежи генитив омада, пеш аз калимаи роҳбаришаванда меистад:

Entlang des Zaunes stehen schone Baume.

Қад-қад девор дарахтони зебо мавчуданд.

2. гоҳо entlang метавонад дар падежи датив ояд:

Entlang dem Ufer

қад-қад соҳил

für барои [27: 393]

1. нуқтаи ниҳой, мақсад, адресатро нишон медиҳад:

Der Stadtrat muss die finanziellen Mittel für den Bau von Straßen finden.

Ҳукумати шаҳр бояд барои сохтани роҳҳо маблағ пайдо кунад.

Für dich ist ein Brief gekommen.

Ба ту мактубе омадааст

Die Eltern tun viel für ihre Kinder.

Волидон барои фарзандонашон хизмати зиёд мекунанд.

2. барои ифодаи «ба ҷои касе»:

Er hat schon für alle bezahlt.

Ӯ ба ҷои ҳама пул ҳисобӣ кард.

Bitte geh für mich auf die Post.

Илтимос ба ҷои ман ба почта рав.

3. барои ифодаи мӯлатвақти муайян:

Darf ich Sie für einen Augenblick sprechen?

Метавонам бо Шумо лаҳзае сӯхбат кунам.

Meine Oma kommt zu mir nur für drei Tage.

Бибиям назди ман танҳо барои се рӯз меояд.

4. барои муқоисаи он, ки бояд ба амал меомад:

Für einen Ausländer sprechen Sie sehr gut Deutsch.

Ҳамчун хориҷӣ Шумо хеле хуб бо забони олмонӣ ҳарф мезанед.

5. барои ифодаи нарх, миқдор; бар ивази ягон чиз:

Ich habe das Auto für 7000 Mark gekauft.

Ман мошинро ба маблағи 7000 марка харидам.

6. барои ифодаи пайдарпайӣ (ein Substantiv + für + ein Substantiv):

Ich habe den Brief Satz für Satz ins Russische übersetzt.

Ман мактубро ҷумла ба ҷумла ба забони русӣ тарҷума кардам.

Sie wartete Tag für Tag (=jeden Tag) auf einen Brief von ihm.

gegen ба самти, муқобили [28: 341]

1. ҳангоми мубориза бо касе, чизе

Das ist ein gutes Arzneimittel gegen Grippe.

Ин доруи хуб бар зидди зуком аст.

Arzte sind gegen das Rauchen.

Духтурон муқобили тамокукашӣ мебошанд.

Das ist ein Mittel gegen Kopfschmerzen.

Ин доруест бар зидди дарди сар.

2. барои ифодаи самт:

Er lehnte sich mit dem Rücken gegen die Wand.

Ӯ пушташро ба тарафи девор гардонд.

3. барои ифодаи вақт, рақам:

Wir treffen uns dann (so) gegen acht Uhr vor der Universitat.

Мо қариби соати 8 дар пеши донишгоҳ во мехурем.

Sie ist gegen 30 Jahre alt.

Ӯ тақрибан 30сола аст.

4. барои муқоиса:

Нисбат ба ӯ ман ҳечам..

5. барои ифодаи табодул:

Er mochte sein Motorrad gegen eine Videokamera tauschen.

Ӯ мехоҳад дучархаашро бо видеоекамера иваз кунад.

6. барои ифодаи муносибат нисбати касе:

Der Vater ist streng gegen seinen Sohn.

Падар нисбат ба писараш сахтгир аст.

7. барои ифодаи самти ҳаракат:

Er schlug mit der Faust gegen die Tur.

Ӯ бо мушт ба дар зад.

ohne бе (одатан бе артикл) [28: 342]

1. барои ифодаи набудан, надоштани касе, чизе:

Ohne deine Unterstutzung hatte ick das nicht geschafft.

Бе дастгирии ту ман инро иҷро карда наметавонистам.

Ohne Sprachkenntnisse können Sie in unserer Firma nicht arbeiten.

Бе дониستاني забон шумо дар корхонаи мо кор карда наметавонед.

2. ба маънои «чизеро истисно кардан»:

Das Zimmer kostet ohne Heizung DM 80.-.

Ҳуҷра бе воситаи гармидиҳӣ 80 марка аст.

per тариқи, ба воситаи [28: 345]

1. дар якҷоягӣ бо исмҳои воситаи коммуникатсияро ифода мекунад:

per Bahn ба воситаи катора, per Schiff ба воситаи кишти, per Luftpost ба воситаи почтаи ҳавоӣ

2. дар нутқи хаттӣ васоитеро ифода мекунад, ки барои мақсадҳои муайян истифода мешаванд:

eine Rechnung per Scheck zahlen. ба тариқи чек ҳисобӣ кардан

3. барои ифодаи мӯҳлат:

per sofort; худи ҳозир

pro сари [28: 346]

1. барои ифодаи тақсимот:

Der Eintritt kostet 10 Mark pro Person.

Билет сари кас 10 марка арзиш дорад.

2. барои ифодаи мӯҳлат, вақт:

Er verdient pro Stunde 25 Mark.

ӯ сари ҳар соат 25 марка кор мекунад.

Die Putzfrau kommt einmal pro Woche.

um (=um... herum) дар назди, дар гирди [28: 346]

1. барои ифодаи макон:

Wir saßen um den Tisch (herum) und diskutierten.

мо дар гирди миз нишаста, баҳс мекардем.

Die Erde bewegt sich um die Sonne.

Замин дар гирди офтоб мегардад.

2. барои ифодаи замон:

Der Unterricht beginnt um 9 Uhr 15.

Дарс соати 9 15 сар мешавад.

Der Zug fährt um 15 Uhr ab.

Қатора соати 15 меравад.

3. барои ифодаи вақт, миқдори тахминӣ:

Die Uhr hat um die 400 Mark gekostet.

Соат тақрибан 400 марка арзиш дошт.

Um Neujahr (herum.)schneite es das erste Mal.

Дарс соли нав аввалин маротиба барф борид.

4. барои ифодаи тағйирот, миқдор:

Die Preise wurden um 20% reduziert.

Нархҳо 20 фоиз тахфиф шуданд.

Sie ist um zwei Jahre jünger als ich.

Ӯ аз ман тақрибан ду сол хурд аст.

wider бар акси, бар зидди (одатан дар ибораҳои рехта):

Er handelte wider das Gesetz.

Ӯ бар зидди қонун амал кард.

Пешояндҳо дар падежи датив

ab аз [27: 391]

1. барои ифодаи макон бо ифодаи нуктаи оғози чизе (одатан бе артикл)

Der Zug fährt ab Berlin Schönefeld.

Қатора аз истгоҳи Шонефелди Берлин меравад.

2. барои ифодаи вақт:

Ab dem ersten Januar nehme ich Urlaub.

Аз якуми январ ман рухсатӣ мегирам.

Ab heute fange ich ein neues Leben an.

Аз имрӯз ман зиндагии навро оғоз менамоем.

3. барои ифодаи сана ҳам бо датив ва ҳам бо аккузатив:

Ab dem 3. Juni \ab dritten Juni wird die Miete erhöht.

аз 3 июн иҷорапулӣ бардошта мешавад.

aus аз [27: 391]

1. барои ифодаи самти ҳаракат аз кучое:

Er tritt aus dem Haus.

Ӯ аз хона баромад.

Meine Tochter kommt um 13 aus der Schule.

Духтари ман соати 1 аз мактаб меояд.

2. барои нишон додани сарчашма:

Er kommt aus Deutschland.

Ӯ аз Олмон аст.

Das ist ein Foto aus meiner Kindheit.

Ин суратест аз даврони кӯдакиям.

3. барои ифодаи мавод, ки аз он чизе тайёр карда мешавад.:

Die Kette ist aus Gold.

Занҷирак аз тилло аст.

4. барои ифодаи сабаб:

Er log aus Angst.

Аз тарс ӯ дурӯғ гуфт.

Aus welchem Grunde hast du das gemacht?

Аз кадом сабаб ту ин корро кардӣ?

ausser ба ғайр аз [27: 396]

1. барои ифодаи ба ҳисоб нагирифтани касе, чизе:

Auser diesem Garten habe ich hier alle Grundstucke gekauft.

Ба ғайр аз ҳамин боғ дигар заминҳоро ман харидам.

2. беру аз аз доираи чизе (бе артикл бо исм):

Mein Vater ist jetzt auser Haus.

падар ҳоло берун аз хона аст..

bei дар назди [27: 396]

1. мавқеъро нишон медиҳад:

Das Hotel liegt beim Bahnhof.

Меҳмонхона дар назди вокзал аст.

Sie ist jetzt beim Direktor.

Ў ҳозир дар назди духтур аст.

2. Барои ифодаи вақт:

Bei der Arbeit vergisst sie sogar das Essen

Ҳангоми кор ӯ хуроқро фаромӯш мекунад.

3. барои ифодаи мансубият:

Herr Muller ist Ingenieur bei der Firma Z.

Чаноби Мюллер муҳандис дар фирмаи Зет аст.

binnen дар рафти, ҳангоми [27: 396]

барои ифодаи вақт:

Binnen einem Monat mus ich die Arbeit beenden.

Дар давоми як моҳ ман бояд корро тамом кунам.

dank ба туфайли [27: 397]

барои ифодаи натиҷаи мусбӣ:

Dank ihrem Fleis bestand sie die Prufung gut.

Ба туфайли заҳматаш имтиҳонро супурд.

gemass тибқи мувофиқи [27: 397]

бештар дар соҳаи ҳуқуқ) барои ифодаи мувофиқат:

Den Bestimmungen gemas dürfen hier keine Autos fahren.

тибқи муқаррарот дар инҷо мошинронӣ манъ аст.

mit бо [27: 397]

1. ба воситае, усуле, ки барои ба мақсад расидан истифода мешавад:

Sie fährt mit dem Auto nach Chemnitz.

Ӯ бо мошин ба Хемнитс меравад.

Er schlägt einen Nagel mit dem Hammer in die Wand.

ӯ меҳро бо болиқа ба девор мекубад.

2. барои ифодаи муносибатҳои дутарафа:

Ich streite mich mit meinen Eltern nicht.

Ман бо волидайнам ҷангҷол намекунам.

Ich gehe mit meiner Freundin ins Theater.

Ман бо дугонаам ба театр меравам.

Das Mädchen mit dem blonden Haar ist meine Nichte.

Духтари малларӯ чияни ман аст.

3. барои ифодаи ҳиссиёт:

Ich mache diese Arbeit mit Freude.

Ман бо дилу қон ин корро мекунам.

4. барои ифодаи фосилаи вақт:

Mit 19 Jahren machte sie das Abitur.

Дар синни 19 ӯ мактабро хатм мекунад.

5. барои ифодаи самт:

Unser Boot fuhr mit dem Strom.

каикӣ мо ба самти тӯфон ҳаракат кард.

6. барои ифодаи тарзи амал:

Sie hat das Examen mit Erfolg bestanden.

Ӯ имтиҳонро бо муваффақият супорид.

Nach [27: 397]

1. маконро ифода мекунад, ки ба самти он ҳаракат карда мешавадо:

Bald fahre ich nach Deutschland.

БА наздики ман ба Олмон меравам.

2. замонро ифода мекунад:

Nach dem Essen gehe ich immer spazieren.

Ҳамеша пас аз хурук ба сайру гашт меравам.

3. барои ифодаи пайдарпайӣ:

Nach Medizin ist Jura das beliebteste Fach an den Universitäten der BRD.

Пас аз тиб ҳуқуқшиносӣ ихтисоси дӯстдошта аст дар донишгоҳҳои Олмон

4. барои ифодаи мақсади амал:

Er sucht nach einem Buch.

Ӯ китобро мекобад.

Der Vater telefoniert nach einem Arzt.

Падар ба духтур занг мезанад.

5. ба маънои «аз рӯи, мутобиқи чизе»:

Nach dem Gesetz darf dir der Arbeitgeber nicht kündigen.

мутобиқи қонун соҳибкор туро набояд аз кор озод кунад.

барои ифодаи макон:

Nachst dem Bahnhof steht ein Hotel.

Дар паси вокзал меҳмонхоне ҳаст.

Nebst [27: 397]

ба маънои «соҳибият»:

Der Fotoapparat nebst Tasche kostet nur DM 250.-

Фотоаппарат бо сумкааш 250 евро нарх дорад.

(mit)samt [27: 398]

барои ифодаи ҳоли ҳамроҳӣ:

Sie verkaufte die Wohnung (mit) samt den Mobeln.

Онҳо хонаро бо мебелаш мефурӯшанд.

seit [27: 399]

ба замони оғозҳи амал ишора мекунад:

Seit einem Monat warte ich auf eine Nachricht von ihr.

Як моҳ аст ки ман аз ту хабареро интизорам.

Seit August arbeitet er bei uns nicht mehr.

Аз моҳи август аст, ки ӯ бо мо кор намекунад.

von

1. маконеро ифода мекунад, ки аз онҷо амал оғоз меёбад:

Meine Freundin kommt von Hamburg.

Дугонаам аз Ҳамбург меояд.

Vom Bahnhof gehe ich immer zu Fus.

Аз вокзал ҳамеша ман пиёда меравам.

2. ба сарчашма ишора мекунад:

Ich bekam dieses Buch von meinem Vater.

Ман ин китобро аз падарам гирифтам.

Dieses Bild stammt von Rubens.

Ин расми Рубенс аст.

3. фосиларо ифода мекунад:

Meine Wohnung liegt weit von der Universität.

Хонаи аз донишгоҳ дур аст.

4. санаро ифода мекунад:

Wir danken Ihnen für Ihr Schreiben vom 26.4.19...

Мо аз мактуби шумо аз 26.4.19 миннатдорем.

5. барои ифодаи иҷрокунандаи амал:

Der Schüler wurde vom Lehrer getadelt.

Хонандаро муаллим танбеҳ дод.

6. соҳибиятро ифода мекунад:

Das ist ein Drama von Schiller.

Ин драмаи Шиллер аст.

zu

1. самти ҳаракатро ифода мекунад:

Er geht zur Arbeit.

Ӯ ба кор меравад.

2. замонро ифода мекунад:

Zu Weihnachten fahre ich zu meinen Eltern.

Дар ҷашни мавлиди исо ман ба назди волидонам меравам.

3. барои ифодаи ҳиссиёт:

Zu meinem Bedauern muss ich Ihnen mitteilen...

Мутаассифона ман бояд ба Шумо гӯям....

4. ба тағйирот ишора мекунад:

Er entwickelte sich zu einem Künstler.

Ӯ санъаткор шуд.

5. қиёси рақамиро ифода мекунад:

Das Fussballspiel endete mit 2:3 (zwei zu drei).

Бози бо 2-3 анҷом ёфт.

Пешояндҳо бо падежҳои аккумулятив ва датив

an

1. барои ифодаи макон, самт

а) ба саволи *wohin?* ба кучо? дар аккумулятив:

Ich stelle mich ans Fenster.

Ман ба назди тиреза меравам.

Ich hänge das Bild an die Wand.

Расмро ба девор меовезам.

б) ба саволи *wo?* дар кучо? дар датив:

Ich sitze am Tisch.

Ман дар назди миз нишастам.

Die Karte hängt an der Wand.

Харита дар девор кашол аст.

2. ҳангоми ифодаи вақтҳои шабонарӯз, сана, рӯзҳои ҳафта дар падежи датив:

Am 13. August habe ich Geburtstag.

13 август ман зодрӯз дорам.

3. барои ифодаи миқдори тахминӣ дар аккумулятив:

Das Haus hat an (die) 200 Wohnungen.

Хона тақрибан аз 2 квартира иборат аст.

4. дар ибораи рехта дар датив:

Ich an seiner Stelle wurde das nicht tun.

Ба ҷои вай ман ин корро намекардам.

Auf [28: 352]

1. а) ба саволи *wohin?* ба кучо? дар аккумулятив:

Er legt das Buch auf den Tisch.

Ӯ китоброба рӯи миз мегузорад.

b) ба саволи wo? дар кучо? дар датив:

Die Zeitung liegt auf dem Tisch.

Рӯзнома дар рӯи миз аст.

2. барои ифодаи замон дар падежи аккумулятив:

Der Professor ist auf zwei Monate ins Ausland gefahren.

Профессор ба мӯҳлати ду моҳ ба хрича сафар карда аст.

3. барои ифодаи тарзи амал дар аккумулятив:

Sage es mir bitte auf Englisch.

Ба ман онро ба забони англисӣ гӯ.

4. барои ифодаи сабаб:

Auf Befehl /Wunsch des Chefs habe ich so gehandelt.

Бо фаромон\хоҳиш ман ин тавр муносибат кардам.

5. барои ифодаи мувофиқатӣ:

Auf 30 Schueler kommt ein Lehrer.

Барои 30 хонанда 1 муаллим

in

1. a) барои ифодаи макон ба саволи wohin?/ба кучо? дар аккумулятив:

Die Kinder gehen in die Schule.

Кӯдакон ба мактаб мераванд.

b) ба саволи wo?/дар кучо? дативро роҳбарӣ мекунад:

Die Villa steht in einem alten Park.

Ҳавли дар боғи кӯҳнае ҷойгир аст.

2. барои ифодаи замон ба саволи wann?/кай? дативро роҳбарӣ мекунад:

Ich wurde im Jahre 1943 geboren.

Ман соли 1943 таваллуд шудаам

3. барои ифодаи ивазшавии ҳолат аккумулятивро роҳбарӣ мекунад:

Ich habe den Brief ins Russische ubersetzt.

Ман мактубро ба забони руси тарҷума кардам.

4. барои ифодаи ҳолат, фаъолият дативро роҳбарӣ мекунад:

Er ist in Chemie gut.

Ў химияро хуб медонад

5. барои ифода сарчашма дативро роҳбарӣ мекунад:

In seiner Rede betonte der Kanzler, das ...

Дар нутқи хеш қайд кард, ки

6. барои ифодаи ҳолати ботиниву зоҳирӣ дативро роҳбарӣ мекунад:

Der Dieb lebt in ewiger Angst.

Дузд ҳамеша дар тарс аст.

neben

1. маконро нишон медиҳад:

а) ба саволи wohin?/ба кучо? аккузативро роҳбарӣ мекунад:

Ich setze mich neben sie.

Ман ба назди ӯ менишинам.

б) ба саволи wo?/дар кучо? дативро роҳбарӣ мекунад:

Das Auto steht neben dem Haus.

Мошин дар назди хона аст.

2. ба маънои «илова ба»/дативро роҳбарӣ мекунад:

Neben seiner beruflichen Arbeit schrieb er Gedichte.

Илова ба кори аслиаш ӯ шеър менавишт.

über

1. барои ифодаи макон

а) ба саволи ба кучо?/wohin? аккузативро роҳбарӣ мекунад:

Er hangt das Bild über den Schreibtisch.

Ў расмро дар болои миз меовезад.

б) ба саволи wo?/дар кучо? дативро роҳбарӣ мекунад:

Das Bild hangt über dem Schreibtisch.

Расм дар болои миз овезон ҳаст.

2. ба маънои «убур кардан» аккузативро роҳбарӣ мекунад:

Die Kinder liefen über die Strasse.

кӯдакон аз кӯча давида мегузаранд.

unter

а) ба саволи wohin?/ба кучо? аккумулятивро роҳбарӣ мекунад:

Er legte das Kissen unter den Kopf.

Болиштро ба тагисараш гузошт

б) ба саволи wo?/дар кучо? дативро роҳбарӣ мекунад:

Wir saßen unter einem Baum.

Дар зери дарахт менишастем.

2. барои ифодаи замон, числа дативро роҳбарӣ мекунад:

Ich suche ein Zimmer unter 200 Mark Miete.

Ҳуҷрае бо нархи то 200 марка меҷӯям.

vor

1. барои ифодаи макон:

а) ба саволи wohin?/ба кучо? аккумулятивро роҳбарӣ мекунад:

Ich stellte die Tasche vor die Tür.

Сумкаро дар пеши дар мегузорам.

б) ба саволи wo?/дар кучо? дативро роҳбарӣ мекунад:

Mein Wagen steht vor dem Haus.

Мошини ман дар пеши хона аст.

2. барои ифодаи замон дативро роҳбарӣ мекунад:

Vor einer Stunde hat sie mich angerufen.

Як соат пеш ӯ ба ман занг зад.

3. барои ифодаи сабаб дативро роҳбарӣ мекунад:

Ich kann vor Müdigkeit nicht mehr arbeiten.

Аз хастаги диагр кор карда наметавонам.

zwischen

1. барои ифодаи макон ба саволи wohin?/ба кучо? аккумулятивро роҳбарӣ мекунад:

Das Kind setzt sich zwischen die Mutter und den Vater.

b) ба саволи wo?/дар кучо? дативро роҳбарӣ мекунад:

Mein Haus steht zwischen vielen schonen Baumen.

Хонаи ман дар байни дарахтони зиёди зебо ҷойгир аст.

2. барои ифодаи замон ва шумора дативро роҳбарӣ мекунад:

Es waren gestern zwischen 15 und 20 Gasten bei uns.

3. барои ифодаи муносибат дативро роҳбарӣ мекунад:

Zwischen uns ist es aus.

Хулосаи боби якум

Пешояндҳои асли гурӯҳи маҳдудеро ташкил медиҳанд ва пеш аз ҳама муносибатҳои инструменталӣ, маконӣ ва замониро баён мекунанд.

сохтори иброи пешояндӣ бо пешоянди асли чунин мебошад:

Пешоянд + ҳиссаи номӣ (дар падежи мувофик)

Das Buch liegt **auf dem Tisch**.

Китоб дар болои миз аст.

Ба пешояндҳои асли мансубанд: *an, auf, aus, bei, durch, für, gegen, in, nach, neben, ohne, über, um, von, vor, während, wegen, zu*

Пешоянди асли ибори номиро дар падежҳои датив ё аккузатив роҳбарӣ мекунад, ба истиснои пешояндҳои *während, wegen*, ки падежи генитивро роҳбарӣ мекунанд. Ин аломатест, ки дар аввали пайдоишашон он ба гурӯҳи пешояндҳои асли дохил шудаанд. Аммо дар забони гуфтугӯӣ дар падежи датив истифода мешаванд. Инро метавон ҳамчун ба пуррагӣ ба грамматика дохил нашудан ҳисобид:

Während des Sturmes/dem Sturm wurden viele Häuser verwüstet.

Ҳангоми тӯфон хонаҳои зиёде хароб шуданд.

Wegen des Referates/dem Referat kann ich nicht in der Sonne liegen.

Бинобар сабаби маъруза доштанам наметавонам дар зери офтоб сиёҳ шавам.

Пешояндҳои асли метавонанд ҳамчун қисми таркибии пуркунандаи пешоянддор бошанд. Дар ин ҳолат онҳо ба феъл вобастагии зич доранд. Онҳо аз ин рӯ наметавонанд тағйир ёбанд. Ва барои ҳамин барои муайян сохтани пуркунанда хизмат мекунанд. дар чунин падежи пешоянддор онҳо ҳамчун аломатҳои мустақил баромад мекунанд. Чунки онҳо танҳои вазифаи грамматикиро иҷро намуда, ягон аломати семантикиро нишон

Sie wartete auf ihre Freundin/*an ihre Freundin/*zu ihrer Freundin.

Ӯ дугонаашро интизор мешуд.

Sie erwartete ihre Freundin.

Ў интизори дугонааш буд.

Ҳар як пешоянд метавонад дар аз нигоҳи семантика гуногун истифода бурда шавад. Масалан пешоянди bei метавонад ҳам маънои макон ва ҳам маънои замону модалиятро ифода намояд:

Er sass bei seinen Freunden (макон)

Ў дар назди дугонааш менишаст.

Ich habe ihn bei einer Geburtstagsfeier kennengelernt.

ман бо ӯ дар чашни зодрӯзе шинос шудам(замон)

Bei Regen fällt die Veranstaltung aus. (сабаб)

Ҳангоми борон чамъомад барпо намешавад.

БОБИ 2. ПЕШОЯНДҲОИ АСЛӢ ДАР ЗАБОНИ ТОЧИКӢ

2.1. Маълумоти умумӣ дар бораи пешояндҳои забони тоҷикӣ

Пешояндҳо калимаҳои ёридиҳанда мебошанд, ки бо исм, ҷонишин ва дигар ҳиссаҳои исмшудаи нутқ омада, муносибатҳои синтаксисии онҳоро бо дигар калимаҳо ифода менамоянд. Онҳо дар ибора ва ҷумла муносибатҳои масоҳа, замон, сабаб, мақсад, соҳибият, тарз, муқоисаю монандӣ, объект ва ғайраро нишон медиҳанд [47: 456].

Пешояндҳо на фақат муносибатҳои байни феълу ҳиссаҳои номии нутқ, инчунин муносибати байни ҳуди ҳиссаҳои номиро низ ифода мекунанд:

ду рӯз пеш аз ид, чанд варақе аз дафтари хотира,

zwei Tage vor dem Fest, ein Paar Seiten aus dem Erinnerungsheft,

Пешоянд муносибати синтаксисиро вобаста ба маънои ибора ё ҷумла равшантар нишон медиҳад. Дар баъзе ибораҳо калимаҳо бо ду воситаи грамматикӣ алоқа пайдо мекунанд [47: 457].

Моҳияти грамматикӣ ва мафҳуми пешояндҳо ба маънои луғавии ҳиссаҳои номию феъл ва ба мазмуни умумии ҷумла ё ибора зич вобаста аст. Ин ҳодиса дар ифодаи сермаъноии як пешоянд равшан дида мешавад:

Аз ҳуди саҳари барвақт тӯпҳо ба ғурриш даромаданд

Aus Morgen kommt in der neue Zeite Das Werkzeug donnern.

Пешояндҳо чун воситаҳои грамматикӣ, ки муносибати байни калимаҳои тобеъкунанда ва тобеъшавандаро ифода мекунанд, бар хилофи калимаҳои мустақилмаъно алоқайи синтаксисии дутарафаро ба амал меоваранд, яъне ҳуди пешоянд ҳам ба калимаи асоси ва ҳам ба калимаи тобеъшаванда вобастагӣ дорад.

Пешояндҳо аз маъноҳои лексикӣ тамоман маҳрум нестанд. Аммо маънои луғавӣ дар ҳамаи онҳо як хел зоҳир намешавад: баъзе пешояндҳо аз мафҳуми мустақили луғавӣ умуман маҳрум буда, фақат вазифаҳои

ёридрихандаги ро адо менамояндр, баъзеашон чун форманти грамматикӣ ба назар мерасанд. Қисми дигари пешояндҳо баробари вазифаи ёридрихандагӣ моҳияти луғавии худро ба андозае нигоҳ медоранд. Ба таркибу ибораҳо тобиши иловагӣ бахшидан бо маънои асосии луғавии онҳо алоқаманд мебошад. Ин тобишҳои маъноӣ, махсусан, дар ҳолате ки пешояндҳо муносибатҳои грамматикӣ масоҳа, замон, объект, сабабу мақсад, монандӣ ва ғайраро ифода менамояндр, равшантар зоҳир мегарданд[47: 459].

Пешояндҳои забони тоҷикӣ аз нуқтаи назари пайдоишашон ба ду гурӯҳ тақсим мешаванд: пешояндҳои аслий, ки пайдоиши онҳо ба давраи қадими инкишофи забонамон тааллуқ дорад ва **пешояндҳои номӣ**, ки дертар ба вучуд омада, дар марҳилаи миёнаи тараққиёти забон тақомул ёфтаанд ва дар айни ҳол ба таври васеъ дар истеъмоланд.

Дар чараёни дуру дарози тараққиёти таърихии забони тоҷикӣ системам пешояндҳо ба тағироти ҷиддӣ дучор шудааст. Ин тағирот, аввалан, аз тақсимои муайяни вазифа ва маъноҳои пешояндҳои аслий, сониян, аз тадричан васеъ шудани доираи пешояндҳо аз ҳисоби калимаҳои мустақилмаъно иборат аст.

Забони форсию тоҷикии қадим аз рӯи хусусияти сохти грамматикӣ худ забони флективӣ ҳисоб мешуд, яъне системаи ҳиссаҳои исмии он дорой категорияҳои ҷинсият, шумораю падеж ва шаклҳои гуногуни ифодакунандаи он категорияҳо буда, бо сохти асосҳои феъл алоқаманд буд. Пешояндҳо дар марҳилаи қадимии забони форсию тоҷикӣ якҷоя бо шаклҳои падежии ҳиссаҳои номии нутқ истифода мешуданд ва дар айни ҳол моҳияту вазифаи онҳо дар он давра бо мафҳуму моҳияти падежҳо мувофиқат менамуданд. Вале дар давраи миёнаи инкишофи забони тоҷикӣ системаи падежӣ-флективӣ ва категорияи ҷинсият аз байн меравад. Шаклҳои флективӣ тадричан ба шаклҳои тарзи аналитикӣ иваз мешаванд. Ин ҳодиса боиси васеъ шудани маънои пешояндҳо ва моҳияти грамматикӣ қисме аз онҳо мегардад. Дар ҳамин давра низ асоси системаи пешояндҳо и номӣ барпо мегардад, ки он дар давраи классикӣ боз ҳам

инкишоф ёфта, дар забони адабии ҳозираи тоҷик аз ҳар ҷиҳат мукамал ва бой мегардад[48: 325].

Яке аз аломатҳои асосии эволюцияи пешояндҳои асли аз давраи қадим то имрӯз васеъ шудан ва пайдо шудани маъноҳои нави онҳо мебошад.

Дар баробари васеъ шудани доираи маънои пешояндҳои асли боз як ҳодисаи характерноки эволюцияи онҳо ба назар мерасад: дар баъзеи пешояндҳои асли хусусияти истеъмол шудани онҳо ба таври универсали барҳам меҳӯрад, яъне маҳдуд шудани доираи маъно мушоҳида мегардад.

Дар забони адабии ҳозираи тоҷик ҳар пешоянди асли як системаи мураккаби синтаксисию маъноиро ташкил менамояд. Пешояндҳои номӣ ҳамчун хели нисбатан нави пешояндҳо тадричан аз ҳиссаҳои номии нутқ ва зарф сурат ёфтаанд. Пешояндҳои номӣ дар баробари ба андозае маҳфуз доштани маънои луғавӣ вазифаи релятивӣ (ёридиҳандагӣ) мегиранд. Пешояндҳои номӣ вобаста ба вазифаҳои нави забон ба вучуд меоянд. Ба воситаи онҳо муносибатҳои гуногуни синтаксисии калимаҳо дар нутқ сарехтар ва аниқтар ифода мешаванд. Пешояндҳои номӣ дар давраи классикӣ дар ду шакл кор фармуда шудаанд: изофии содда ва изофии таркибӣ. Дар забони асарҳои классикӣ пешояндҳои изофии таркибӣ ба таври васеъ дар истеъмол буданд. Дар давраи нав дар натиҷаи демократикунонидани забони трҷикӣ ва инкишофи ҳамаи услубҳои забони адабии тоҷик системаи пешояндҳо аз ҷиҳати маъно ва шаклҳои морфологиашон торафт такмил ёфта, ҳам мазмунан ва ҳам миқдоран бой гардид[48: 326].

СОХТИ МОРФОЛОГИИ ПЕШОЯНДҲО

Пешояндҳои забони адабии ҳозираи тоҷик аз рӯи сохти морфологиашон ба гурӯҳҳои зерин тақсим мешаванд:

- 1. пешояндҳои аслии содда: аз, ба, бар, бо, дар, то, бе, чуз;**
- 2. пешояндҳои аслии таркибӣ: то ба, чуз аз, ба чуз.**

Ба пешояндҳои аслии содда пешоянди барои низ дохил мешавад. Ин пешоянд мисли пешояндҳои номӣ ба худ бандакҷонишин ва баъзе суффиксҳои хоси

хиосаҳои номии нутқро қабул карда метавонад[47: 461], чунончи: бароям, барояшон, бароят, бароякат ва ғайра. Вале бар хилофи пешояндҳои номӣ **барои** маъноӣ луғавӣ надорад ва мустақилона кор фармуда намешавад;

3. пешояндҳои номии изофии содда: пеши, назди, рӯи, болои, паси, ғайри ва амсоли инҳо;
4. пешояндҳои номии изофии таркибӣ: ба пеши, аз пеши, дар назди, аз рӯи, дар бораи, аз ғайри ва ғайра;
5. пешояндҳои номии изофии такрор: лаб-лаби, пеш-пеши, рӯ-рӯи ва ғайра;
6. пешояндҳои номии ғайриизофӣ: пеш аз, баъд аз, пас аз, ғайр аз, берун аз, назар ба, нисбат ба, доир ба, роҷеъ ба, ба ғайр аз ва ғайра.

Пешояндҳои аслии содда нисбат ба пешояндҳои номӣ сермаъноянд.

Пешояндҳои аслий фақат дар аввали калимаву ибора ва таркибҳо омада, ба калимаи минбаъд бе ягон нишонаи морфологи муноси-бат пайдо мекунанд, аммо пешояндҳои номии содда, таркибӣ ва пе-шояндҳои такрор бо калима ба воситаи бандаки изофӣ алоқаманд мешаванд.

ПЕШОЯНДҲОИ АСЛИИ СОДДА

Ба гурӯҳи пешояндҳои аслии содда пешояндҳои қадимтарин дохил мешаванд, ки аз ҷиҳати пайдоиш дар забони ҳозира бо ягон ҳиссаи дигари нутқ алоқа надоранд.

Пешояндҳои аслий аз маъноӣ луғавӣ фориғанд. Онҳо дорои маъноӣ грамматикӣ мебошанд. Аз ин нуқтаи назар аксари пешояндҳои аслий сермаъноянд. Чунончи, пешояндҳои аз, бо, дар, ба дар баробари муносибатҳои масоҳаю замон, муносибатҳои объектӣ, сабаб, мақсад ва ғайраро ифода мекунанд[55: 32].

. Пешояндҳои бе, то, ҷуз аз ҷиҳати маъно нисбатан маҳдуд мебошанд. Дар ҳар як пешоянди аслий маъноӣ аслий ҳис карда мешавад. Дигар тобишҳои маъно аз он инкишоф ёфтаанд. Тобишҳои иловагӣ ба маъноӣ лексии калимаи бо пешоянд омада ба феъл вобастаанд. Пешояндҳои аслий миқдоран каманд. Баъзеи онҳо

(бештар дар назм) ба тағироти фонетики дучор мегарданд. Пешоянди **аз** дар назм мувофиқи талаби вазн садоноки аввали худро гум мекунад ва дар ду шакл **-зи, з-** кор фармуда мешавад[47: 462]:

Зи ҳар меҳре ба мо меҳри Ватан зӯр.

Von mal Liebe für uns die Heimatliebe besser ist.

Уфуқ з-оташ либоси сурх пӯшад.

Von Seite das Feuer zieht rote Kleidung an.

З-одам шудаиву гоҳ одам нашавӣ.

Von Mensch wird geboren, **manchmal wird** kein Mensch werden.

Дар назм пешоянди **ба** пеш аз ҷонишинҳое, ки бо садонок сар мешаванд, гоҳо дар шакли қадимаи худ (**бад**) кор фармуда мешавад: **бад-эшон, бад-ӯ**. Пешоянди **андар** муродиф ва варианти архаистии пешоянди **дар** буда, дар назми имрӯза низ ба назар мерасад[47: 462]:

Wo ist meine Liebe, Hayat, sie ist **zu** Hause

Машбубаи ман дар кучост вай **андурни** Хона аст.

Ҳар як пешоянди асли ҳусусияти хоси луғавию грамматикӣ зоҳир мекунад.

Пешоянди аз

Барои ифодаи муносибатҳои масоҳа, замон ва объект меояд; мавқеи баромад, сарчашмаи амалро нишон дода, ҷудоднавӣ, дуршавиро мефаҳмонад.

1. Барои ифодаи муносибати масоҳа:

а) бо феълҳои ҳаракат мавқеи баромади амал-аз дохили предмет ва ё аз сатҳи он ё ки аз боло ба поён равона шудани амалро нашон медиҳад:

Ният доштам, ки аз ин шаҳр ба ҷое наравам . Қорӣ Исмавро аз хона бароварданд .
Мо ҳам аз тирезаҳои вагон сар бароварда ба онҳо чашм медӯхтем . — Хӯрчинро чаппа кун. Аз кучо меой, ба кучо меравӣ? — Аз Воруҳ ба Самарканд меравам .

Аз болотар сангҳои калонро ғелонд ;

б) бо феълҳои харидан, ёфтан, гирифтан ва монанди инҳо манбаъ ё ки чоеро мефаҳмонад, ки аз он ягон предмете ба даст дароварда шавад[47: 462]:

Ман аз шаҳри Душанбе, дина, эй чон,

Гирифтам номаат шодону раксон

Ich bin aus Duschambe, gestern, meine Liebe,

Ich bekomme deinen Brief, der Lächelnde

Инро одамони ман дар деҳи Октерак аз хонаи як кунгурот **ёфта овардаанд**.

2. Барои нишон додани гузаргоҳи чизе ва ё гузаштан аз ҳудуди чизе. Дар ин ҳолат тобиши махсус ба худ мегирад, дараҷа ва микдорро ҳам нишон медиҳад[52: 46]:

Модарат ҳам аз дарё гузашта рафт, — гуфт як аспсавори дигар . Акнун барфи кӯча аз бучулаки по мегузашт . Вақт аз ними шаб гузашта буд .

3. Барои нишон додани макони предмет:

Онҳоро аз пешгоҳи айвон, аз қатори мӯйсафедопи обрӯманди деҳот нишонида, ба наздашон лаълиҳои тозаи шираЕор, обу мева ва нону чой овардаанд .

4. Замони сар шудани амалро нишон медиҳад:

Устухонам гашта саҳт аз кӯдакӣ бо шири ту

Von Kindheitab mein Knochen wird starke von deine Milch.

Дарсамон аз соати нӯҳ сар мешавад.

Unseren Unterricht wird um neun Uhr begonnen.

5. Барои нишон додани сабаби рӯй додани амал:

Аз гиря монда шуда, бо сари ҳам аз чояш бархост.

Aus Weine werde ich müde, stehe ich mit Dem schuldigen Kopf auf

Ман аз хандаи ӯ осуда шуда, мунтазири фармони дуюми ӯ гардидам.

Aus lache ihn ich sehr müde werde, ich warte für zweiten Befehl.

6. Чузъ ё қисми предметро нишон медиҳад:

Яке аз он саворон, ки ба пеши кура расида омада буд, аз асп фуромад

Eine von erste Seite, dass vorbei der Berg kommen war, steigt vom Pferd aus.

7. Ба материале, ки предмет аз он сохта шудааст, ишора мекунад:

8. Он чилим монанди чилимҳои оддии тамокукашӣ, чӯбқадугӣ ё мисин набуда, аз чӯби чормағз сохта шуда буд .

Лолаву себарга ба вақти сахар,

Ҳалқабағӯшанд зи лулуи тар.

Die Wangen beliebt wiesen mit für morgen,

Von Ebene die feuchte Walze.

Вобаста ба маънои феъл ва ё сифат аз чизе пур будани предметро мефаҳмонад: Сандалиҳои, ки аз оташи пагоҳӣ пур карда шудаанд, аз руту-бати замин то чоштгоҳ пур аз хокистари оболуд мегарданд . Чашмонаш аз ашки шодӣ пур буд.

8. Барон ифодаи тобиши соҳибият ба қор бурда мешавад:

Ин китоб аз мо, инаш аз шумо аст.

Навбати ояндаи тӯй аз вай аст.

Шодии ҳар як дару қӯй аз вай аст.

9. Барои нишон додани объекте, ки амал ба он равона шудааст:

Ақрам аз гиребони ҷомаи Рустам - амак қапида ба хона даромад .

Akram gefasst vor Kleidung des Onkels Rustam zu werden - bringt zu Haus.

10. Объектро нишон медиҳад, ки сарчашмаи амал ва ҳолат мебошад:

Аз дуст як ишорат, аз мо ба сар давидан.

Aus Freund gibt ein Winkeln zu, von uns mit Kopf laufen.

Зуд дав, аз падарат ҳашт пул пули бӯрӯ биёр.

Geh schnell, bringt acht Somoni für Teppich.

Муаллим Қаҳҳор Ҳоҷаев як рӯз маро ҷеғ зада, аз аҳволам ҷӯё шуданд.

Ein Tag klinggt mir Lehrer Qahhor Hojiev, fragen über mich.

Аз касе наметарсид, хушомад памезад ва ҳариси молу чиз набуд.

Vom niemand fürcht nicht, sag bitten nicht, und braucht von anderen Dinge nicht.

11. Муқоисаи предметро нишон медиҳад:

Аз марворид донаи гандум қиматтар аст.

Гирифтам дасгрӯмоле, ки аз гул буд нозуктар.

Кошки ӯ ақалан дар синну сол аз ман калонтар мешуд... .

Арзандатар аз ишқ ба олам гӯҳаре schatz нест,
Покиза бидораш, ки ба ҳастӣ сабаб аст ин
Von bessere Liebe ist eine schatze in der Welt nicht
Hab Sauber, dass Die Existenz ohne dies los ist.

Пешоянди ба

Асосан самти амал ва ё ҳаракатро нишон медиҳад, аммо вобаста ба семантикаи феълу исм ва мазмуни умумии ҷумла тобишҳои масоҳагӣ, объектӣ ва замонири низ нишон медиҳад[52: 49].

1. Ба сӯи предмет ва ё ба ҷое равона шудани амал: Аспҳошонро ба Бухоро расонда медиҳаму худам ба Шаҳрисабз бармегардам . Дар охириҳои зимистон падарам ба Маҳаллаи Боло рафтаи хост .

2. Ба предмет расидани предмети дигарро мефаҳмонад: Сартарош чор даҳан гап зада як бор покуро ба санг зада, охир теғро мувофиқи табъаш тез кард ва лӯнгири ба гардани Қорӣ-ишқамба баста истода ба суҳан давом намуд . Шуоъҳои тез ва кунҷкови офтоб рост ба чашмони ӯ бармеҳӯрданд .

3. Ба дохилу сатҳ ва ё болои предмет нигаронидани амал:

Як рӯз пеш аз ин ба ҳавз об сар дода, онро лаб ба лаб карда буданд. . Як самолёту як вертолёт ба болои шаҳр ҷарх мезаданд .

4. Нигаронидани амал ба сӯи шахс (адресат):

Ман надонам, чӣ сон ба он дилбар,
Бинамоям муҳаббатам изҳор.

Ich weiß nicht, wie ich meine Liebe jener geliebte erklären kann.

Бо чашмони пуроб чилимро ба соҳибаш баргардонидам. Зардуштиён... рӯзона ба офтобу шабона ба моҳ таваҷҷуҳ мекунад . Вай ба ин ҳайкал меҳре дорад

5.Мақсад ва таъинотро ифода мекунад:

Ман имрӯз ба дидани ӯ омадам

Ich komme heute zu ihn zu besuchen .

Вай ба тулӯи офтоб мунтазир шуд . Ҳамин ки рӯз равшан шуда, қадам задан мумкин гардид, ба навиштани ин очерк даромадам... .

6. Мувофиқату монандӣ ва ҳамроҳиро нишон медиҳад: Тарафи дигари рӯяш ба ким-кадом ҳайкали қадим паздикӣ дошт. Агар аз хотир фаромӯш накарда бошам, он коғаз ба рӯи пурчини мактабдор ҳамрангӣ дошт .

7. Сабаби амалу ҳолатро нишон медиҳад:

Кӣ медонад, онҳо ба афту башараи хандаовари домулло хандиданд ё ки ба гапҳои ӯ. Ман ба ин ҳол таъҷҷуб кардам . Ман ба часорати халифа ҳайрон шудам .

8. Восита ва тарзи иҷрои амалро мефаҳмопад: Аз қиссаи як-дуи онҳо намаки кӯфтаи ба латта баста баромад . Ба оҳистагӣ аз ҷояш хеста, лангон-лангон ба таги дар омада, дарро кушод .

Пешоянди дар

Ба маънои гуногуни масоҳа кор фармуда мешавад[52: 49].

1.Барои нишон додани макони амалу ҳолат: Дар ин диёр ҳаво зуд торик мешудааст . Он сой дар баъзе ҷойҳо бисёр чуқур аст . Ҳоло ҳам дар Ленинобод ва дар деҳоти атрофи он аксар духтарон тоҳиҳои таҳдӯзӣ мепӯшанд.

2. Барои нишон додани замони воқеъ гардидани амал:

Дар тобистон дар сари кишту зироат козае сохта, бо зану фарзанди хурдсоли худ

кӯчида мебаромад . Дар охири зимистон падарам ба Маҳаллаи Боло рафтаи хост . Дар нимаҳои соли 1914 хат омад, ки писараш дар ҷанг нобуд шудааст .

3. Барои нишон додани машғулияту амал:

Маълум мешуд, ки ӯ чизеро дар паси ҷӯт аз назарҳои оянда-равандагон пинҳон гузошта дар хӯрдан аст . Дар работи Қилич Халифа занон дар қолинбофӣ машғул буданд .

4.Сарчашмаи аломатро нишон медиҳад: Пешоянди дар ба ин вазифа муроди пешоянди таркибии изофии аз ҷиҳати дар бобати мебошад: ...номи ҳақиқии оймуллои Танбур Қаримабону буд ва ӯ ҳам дар ақл ва ҳам дар ҳусн ҳақиқатан нодираи даврон ба шумор мерафт .

Пешоянди бар

Бештар дар забони адабии китобӣ истифода шуда, маъно ва вазифаҳои гуногун дорад[52: 51].

1. Ба сӯи предмет, бештар ба сатҳ ё ба болои предмет равона шудани амалро мефаҳмонад:

Гар ниҳад по бар заминат, зери по гардад сараш .

Акнун бар шохҳои ҳамаи дарахтони сарҳавз лампаҳои чилуми овезаро овехта буданд . Ин пирмард... бар сараш ҳам саллаи сафед печонда, фашашро монанди муллоён ба печи саллааш халонда монда буд . Дар вақти гармо бар он суфа нишастан ва ба оби равони рӯд назар андохтан ба кас роҳат мебахшид .

Зимистон тухми гул бар хок мерезад,

Баҳорон мавҷи гул аз хок мехезад

(Қ а н о т).

2. Ба объект ишора мекунад, ки мавриди муҳокима аст ва ё нисбат ба он ягон ҳиссиёт зоҳир карда мешавад:

Бар пири навҷавон бибояд гирифт,

Бар кӯрии ошиқон бибояд гирифт
(Л о и қ).

Модари мушфиқ туй бар насли захмат, эй Ватан .

Пешоянди то

1. Барои нишон додани ибтидо ва интиҳои масоҳа ва замони амал кор фармуда мешавад[52: 53]:

Як рӯзи баҳор Курбонниёз-тағоиам моро то Ғиждувон бурда монд . Яъқуббой...
бо пиёдагардони эшон пеш даромада то дари ҳавлиаш омад... .Эҳтимол, то
рафтани шумо онҳо гӯсфандопашонро ба чаро гирифта бароранд . Модар дар
чамъомади коргарони завод, ки писараш то чанг дар он чо кор мекард, аз ин зиёд
сухан гуфта натавонист .

2. Пешоянди то тобиши маъноӣ тафовутро низ нишон медиҳад:

Одам то одам фарқ мекунад. Die menschen sind nicht gleich.

Пешоянди бо

Ғайр аз маъноҳои ҳамроҳӣ ва воситаи иҷро вобаста бо семантикаи исм ва феъл
тобишҳои иловагии маъно зоҳир мекунад[47: 481].

1. Дар иҷрои амал ҳамроҳиро нишон медиҳад:

Дар вақтҳои барфборӣ бомҳои ин ҳавлии калонро **бо** саис ман мерӯфтам.

Wenn es schneit die Dach alle Flür sauber ich mit dem Stallknecht.

2. Воситаи иҷрои амалро далолат мекунад:

Бо ин автобус бояд духтари вай аз шаҳр бозгардад .

Seine Tochter kommt mit diesem Bus von der Stadt zurück.

3. Тарзи амалро мефаҳмонад:

Er kommt heute in die Uni mit gute Laune

Ӯ бо димоғи чоқ ба донишкада омад.

4. Замони рӯй додани амалро нишон медиҳад:

Unsere Lehrerinnen gehen nach Deutschland mit den Wagen.

Муалимаҳои мо бо мошин ба олмон равон шуданд.

5. Сабаби рӯй додани амалро мефаҳмонад:

Шокир **бо** тафсиши офтоби нимрӯзии тобистонӣ ғарқи арақ шуда, аз хоб бедор шуд . Қисми болоии ин ғор бо мурури замон бо таъсири барфу борон афтада, то нимаи тал фуномада буда-аст .

Пешоянди барои

Мақсаду таъиноти вуқӯи амалро мефаҳмонад [47: 481]:

Аҳмад-махдум ба ин ҷо барои дамгирӣ меомад . Агар дар вақти ҷавониаш хунароҳои зӯрозмоии худро барои бозӣ ва дилхушӣ кор мефармуда бошад, акнун барои интиқомгирӣ аз душманҳои пурзӯр кор фармудан хост . Барои оташдон ҳезум шикаста меодам . Падарам барои шумо як ҷомаи рӯпӯшии нав... тайёр карда мондаанд .

Пешоянди бе

Набудани касе, ҳодисае ва ё предметро нишон медиҳад [47: 482]:

Мегузарад ӯ нанамуда назар,

Бе ҳаяҷони дилу шавқе ба сар

(Турсунзода).

Ин дафъа аввалин буд, ки кас Мирюсуфро дар кӯчаву роҳ бе портфел медид .

Пешоянди ҷуз

Ба маънои истисно меояд:

Аз илм мурод ҷуз амал нест.

Пешоянди бидуни

Дар забони адабии китобӣ истифода шуда, маънои истисноро нишон медиҳад[47: 482]:

Оҳиста-оҳиста **бидуни** шитобу телбақорӣ идома мекунад, чунки муомилаи позук металабад . Дар порчаи ҳамвор буридашудаи газета **бидуни сарлавҳа, унвону имзо** чунин сатрҳо чоп шуда буд... .

Пешояндҳои гуногуне, ки дар ибораҳои ҳаммаъно муносибатҳои якхелаи грамматикиро ифода мекунанд, пешояндҳои синонимӣ мебошанд. Дар забони тоҷикӣ ду навъи пешояндҳои синонимӣ дида мешавад: а) синонимҳое, ки ба ҷои якдигар қариб бе ҳеҷ тобишҳои иловагӣ қор фармуда мешаванд ва б) синонимҳое, ки дар истеъмолашон вобаста бо маънои асосии пешоянд тобиши иловагии маъно мушоҳида мешавад[55: 64].

Чунончи, пешояндҳои **ба** ва **дар** барои ифодаи равона қардани амал ба сӯи предмете ба тарзи синонимҳои гурӯҳи «а» қор фармуда мешаванд, масалан: Аммо аз амир ба номи қозии мазкур муборакнома (фармон) омадааст, ки вай **дар тумани Шофирком рафта** ба қори рӯдинавбарорӣ роҳбарӣ намояд . Сабадро ба як ҷуқии дарахт овехта монда, олуҳоро чида **ба вай** андохтан гирифт .

Ва ё қор фармудани пешояндҳои **ба** ва **бо** ба ҷои якдигар барои нишон додани воситаи иҷро ё тарзи амал: — Ба ҳар ҳол, мову шумо бояд шукр қунем, ки **ба пой худ** мегардем. . Саг **ба оҳистагӣ** аз ҷояш хест .

Пешояндҳои **ба** ва **барои** низ барои нишон додани мақсад чун синоним истифода мешаванд: Ба об омадам . Ахмад-махдум ба ин ҷо **барои дамгирӣ** меомад .

Муродифи якдигар будани пешоянди **ба//дар, ба//бо, ба//барои** ҳодисаи таърихӣ мебошад.

Дар забони адабии ҳозираи тоҷик ҳамчун норма барои ифодаи макони воқеъ қардани амал пешоянди **дар** қор фармуда мешавад, барои ифодаи сӯи амал

пешоянди **ба**. Барои нишон додани тарзи амал ва ё воситаи иҷрои амал дар баробари **ба** пешоянди **бо** истифода мешавад.

Маъноӣ асосии пешояндҳои синонимии гурӯҳи «б» як мебошад, вале дар вақти кор фармуданашон тобишҳои гуногуни маъноӣ ва услубӣ пайдо мекунад. Масалан, пешояндҳои **аз** ва **бо** дар ифодаи сабаби вуқӯи амал, ҳолат ё ягон ҳиссиёт ҳамин гуна хусусият доранд:

Бо дидани нони гарм оби даҳани Шокир, ки хеле гурусна буд, чакида омада бошад ҳам, ба нон даст дароз намекард .

Сару рӯй ва дасту пояшон **аз** зарби чӯбу қамчин сиёҳ, хуншор буд.

Пешояндҳои **аз** ва **ба** дар ифодаи сабабгори амал ва ҳолат (ҳис-сиёт) низ синоним мебошанд:

Аҳмад аз ҳикояи ин кас беихтиёр хандид .

Пешояндҳои сермаъно дар баъзе мавридҳо чун синоним, аммо дар мавридҳои дигар чун антоним мушоҳ мешаванд. Масалан, пешоянди **аз** дар маъноӣ масоҳагиаш, ҳангоми ифодаи ибтидоӣ амал ва ё ҳаракат антоними пешояндҳои **ба** ва **то** мебошад, ки ба нуқта ё пункте расидани амал ва ё интиҳои амалро ҳам дар масоҳа ва ҳам дар замон нишон медиҳанд:

Аз шаҳр то Розмоз аз ҳучраи ман то ҳавлии шумо нест, ки одам як сари қадам рафта ояд . **Аз кучо меоӣ, ба кучо меравӣ?**— Аз Ворух ба Самарқанд меравам .

Хулосаи боби дуюм

Ба гурӯҳи пешояндҳои аслии содда пешояндҳои қадимтарин дохил мешаванд, ки аз ҷиҳати пайдоиш дар забони ҳозира бо ягон ҳиссаи дигари нутқ алоқа надоранд.

Пешояндҳои асли аз маъноӣ луғавӣ фориғанд. Онҳо дорои маъноӣ грамматикӣ мебошанд. Аз ин нуқтаи назар аксари пешояндҳои асли сермаъноанд. Чунончи, пешояндҳои аз, бо, дар, ба дар баробари муносибатҳои масоҳаю замон, муносибатҳои объектӣ, сабаб, мақсад ва ғайраро ифода мекунад. Пешояндҳои бе, то, чуз аз ҷиҳати маъно нисбатан маҳдуд мебошанд.

Дар ҳар як пешоянди асли маъноӣ асли ҳис карда мешавад. Дигар тобишҳои маъно аз он инкишоф ёфтаанд. Тобишҳои иловагӣ ба маъноӣ лексикӣ калимаӣ бо пешоянд омада ба феъл вобастаанд. Пешояндҳои асли микдоран каманд. Баъзеи онҳо (бештар дар назм) ба тағироти фонетикӣ дучор мегарданд.

Ҳар як пешоянди асли хусусияти хоси луғавию грамматикӣ зоҳир мекунад.

Масалан пешоянди аз

Барои ифодаи муносибатҳои масоҳа, замон ва объект меояд; мавқеи баромад, сарчашмаӣ амалро нишон дода, ҷудонавӣ, дуршавиро мефаҳмонад.

1. Барои ифодаи муносибати масоҳа:

а) бо феълҳои ҳаракат мавқеи баромади амал аз дохили предмет ва ё аз сатҳи он ё ки аз боло ба поён равона шудани амалро нашон медиҳад:

Ният доштам, ки аз ин шаҳр ба ҷое наравам .

б) бо феълҳои харидан, ёфтан, гирифтан ва монанди инҳо манбаъ ё ки ҷоеро мефаҳмонад, ки аз он ягон предмете ба даст дароварда шавад:

Инро одамони ман дар деҳи Октерак аз хонаи як кунгурот **ёфта овардаанд** .

2. Барои нишон додани гузаргоҳи ҷизе ва ё гузаштан аз ҳудуди ҷизе. Дар ин ҳолат тобиши махсус ба худ мегирад, дараҷа ва микдорро ҳам нишон медиҳад:

Модарат ҳам аз дарё гузашта рафт, — гуфт як аспсавори дигар.

3. Барои нишон додани макони предмет:

Онҳоро аз пешгоҳи айвон, аз қатори мӯйсафедопи обрӯманди деҳот нишониди, ба наздашон лаълиҳои тозаӣ шираёр, обу мева ва нону ҷой овардаанд .

4. Замони сар шудани амалро нишон медиҳад:

Устухонам гашта саҳт аз кӯдакӣ бо шири ту.

5. Барои нишон додани сабаби рӯй додани амал:

Аз гиря монда шуда, бо сари ҳам аз ҷояш бархост.

6. Ҷузъ ё қисми предметро нишон медиҳад:

Яке аз он саворон, ки ба пеши кура расида омада буд, аз асп фуромад.

7. Ба материале, ки предмет аз он сохта шудааст, ишора мекунад:

Он чилим монанди чилимҳои оддии тамокукашӣ, чӯбқадуғӣ ё мисин набуда, аз чӯби чормағз сохта шуда буд.

8. Барои ифодаи тобиши соҳибият ба қор бурда мешавад:

Ин китоб аз мо, инаш аз шумо аст.

9. Барои нишон додани объекте, ки амал ба он равона шудааст:

Ақрам аз гиребони ҷомаи Рустам - амак қапида ба хона даромад.

10. Объектро нишон медиҳад, ки сарчашмаи амал ва ҳолат мебошад:

Аз дуст як ишорат, аз мо ба сар давидан.

11. Муқоисаи предметро нишон медиҳад:

Аз марворид донаи гандум қиматтар аст.

ХУЛОСАИ УМУМӢ

Пешояндҳои асли гурӯҳи маҳдудеро ташкил медиҳанд ва пеш аз ҳама муносибатҳои инструменталӣ, маконӣ ва замониро баён мекунанд.

сохтори иборати пешояндӣ бо пешоянди асли чунин мебошад:

Пешоянд + ҳиссаи номӣ (дар падежи мувофиқ)

Das Buch liegt **auf dem Tisch**.

Китоб дар болои миз аст.

Ба пешояндҳои асли мансубанд: *an, auf, aus, bei, durch, für, gegen, in, nach, neben, ohne, über, um, von, vor, während, wegen, zu*

Дар забони тоҷикӣ бошад пешояндҳои : **аз, ба, бар, бо, дар, то, бе, чуз** аслианд.

Дар забони олмонӣ пешоянди асли иборати номиро дар падежҳои датив ё аккумулятив роҳбарӣ мекунад, ба истиснои пешояндҳои *während, wegen*, ки падежи генитивро роҳбарӣ мекунанд. Ин аломатест, ки дар аввали пайдоишашон он ба гурӯҳи пешояндҳои асли дохил шудаанд. Аммо дар забони гуфтугӯӣ дар падежи датив истифода мешаванд. Инро метавон ҳамчун ба пуррагӣ ба грамматика дохил нашудан ҳисобид:

Während des Sturmes/dem Sturm wurden viele Häuser verwüstet.

Ҳангоми тӯфон хонаҳои зиёде хароб шуданд.

Wegen des Referates/dem Referat kann ich nicht in der Sonne liegen.

Бинобар сабаби маърӯза доштанам наметавонам дар зери офтоб сиёҳ шавам.

Чунин ҳодиса дар забони тоҷикӣ дида намешавад, зеро забони тоҷикӣ аз падеж маҳрум аст.

Дар ҳарду забон пешоянддор бошанд. Дар ин ҳолат онҳо ба феъл вобастагии зич доранд. Онҳо аз ин рӯ наметавонанд тағйир ёбанд. Ва барои ҳамин барои муайян сохтани пуркунанда хизмат мекунанд.

Дар забони олмонӣ дар падежи пешоянддор онҳо ҳамчун аломатҳои

мустақил баромад мекунад. Чунки онҳо танҳои вазифаи грамматикиро иҷро намуда, ягон аломати семантикиро нишон

Sie wartete auf ihre Freundin/*an ihre Freundin/*zu ihrer Freundin.

Ӯ дугонаашро интизор мешуд.

Sie erwartete ihre Freundin.

Ӯ интизори дугонааш буд.

Дар ҳарду забон ҳар як пешоянд метавонад дар аз нигоҳи семантика гуногун истифода бурда шавад. Масалан дар забони олмонӣ пешоянди bei метавонад ҳам маънои макон ва ҳам маънои замону модалиятро ифода намояд:

bei дар назди

1. мавқеъро нишон медиҳад:

Das Hotel liegt beim Bahnhof.

Меҳмонхона дар назди вокзал аст.

Sie ist jetzt beim Direktor.

Ӯ ҳозир дар назди духтур аст.

2. Барои ифодаи вақт:

Bei der Arbeit vergisst sie sogar das Essen

Ҳангоми кор ӯ хурокро фаромӯш мекунад.

3. барои ифодаи мансубият:

Herr Muller ist Ingnieur bei der Firma Z.

Ҷаноби Мюллер муҳандис дар фирмаи Зет аст.

Масалан пешоянди аз дар забони тоҷикӣ:

Барои ифодаи муносибатҳои масоҳа, замон ва объект меояд; мавқеи баромад, сарчашмаи амалро нишон дода, ҷудоднавӣ, дуршавиро мефаҳмонад.

1. Барои ифодаи муносибати масоҳа:

а) бо феълҳои ҳаракат мавқеи баромади амал аз дохили предмет ва ё аз сатҳи он ё ки аз боло ба поён равона шудани амалро нашон медиҳад:

Ният доштам, ки аз ин шаҳр ба ҷое наравам .

Ich hatte vor, diese Stadt nicht zu verlassen.

б) бо феълҳои харидан, ёфтан, гирифтан ва монанди инҳо манбаъ ё ки чоеро мефаҳмонад, ки аз он ягон предмете ба даст дароварда шавад:

Инро одамони ман дар деҳи Октерак аз хонаи як кунгурот **ёфта овардаанд**.

2. Барои нишон додани гузаргоҳи чизе ва ё гузаштан аз ҳудуди чизе. Дар ин ҳолат тобиши махсус ба худ мегирад, дараҷа ва микдорро ҳам нишон медиҳад:

Модарат ҳам аз дарё гузашта рафт, — гуфт як аспсавори дигар.

Deine Mutter ueberquerte auch den Fluss und ging, - sagte ein Reiter.

3. Замони сар шудани амалро нишон медиҳад:

Устухонам гашта саҳт аз кӯдакӣ бо шири ту.

Von Kindheit ab sind meine Knochen mit Milch stark geworden.

4. Барои нишон додани сабаби рӯй додани амал:

Аз гиря монда шуда, бо сари ҳам аз чояш бархост.

5. Чузъ ё қисми предметро нишон медиҳад:

Яке аз он саворон аз асп фуромад.

Einer von jenen Reitern sieg aus.

6. Барон ифодаи тобиши соҳибият ба қор бурда мешавад:

Ин китоб аз мо, инаш аз шумо аст.

Dies Buch ist unser und jenes euer.

7. Муқоисаи предметро нишон медиҳад:

Аз марворид донаи гандум қиматтар аст.

Weizen ist teurer als Perlen.

Хулоса дар ҳарду забон пешояндҳои аслий як вазифаро иҷро менамоянд. Тафовут байни пешояндҳои забони олмонӣ ва тоҷикӣ дар он аст, кипешояндҳои забони олмонӣ вобаста ба падеж гурӯҳбандӣ шуда, чунин ҳолат дар забони тоҷикӣ дида намешавад. Аз ҷиҳати сохт ва таркиб бошад, онҳо ба ҳам монанданд.

Рўйхати адабиёт

1. Абрамов. Теоретическая грамматика немецкого языка. Москва. 2004.
2. Helbig/Buscha. Deutsche Grammatik. 1972
3. Helbig/Buscha. Deutsche Grammatik. LANGENSCHIEDT 17. Auflage 1996
4. Engel. Deutsche Grammatik. Julios Groos Verlag/ Heidelberg 1996
5. Reiman. German Essential Grammar. Max Hueber Verlag 2003
6. April Wilson. German quickly A Grammar for Reading. Peter Lang Publishing, Inc., New York 2005
7. Dreyer • Schmitt. Lehr- und Übungsbuch der deutschen Grammatik. 1. Auflage. Ismaning 1999
8. Fleer. Kurzgrammatik Deutsch. Langenscheidt KG, Berlin und München 2008
9. Balcik/Rohe/Wröbel. Die große Grammatik. PONS GmbH Stuttgart 2009
10. Адмони. Основы грамматической теории. Наука. Москва 1964
11. Heringer. Kleine deutsche grammatik. 1. Auflage. Berlin 2002
12. Адмони. Основы грамматической теории. Наука. Москва 1972
13. Modern GERMAN Grammar. Second Edition. Routledge London 2003
14. Donaldson. German An Essential Grammar. Routledge London 2003
15. Willshaw. Nice and easy german grammar. Illinois Passport books 1991
16. Паремская. Практическая грамматика (немецкий язык). Минск 2003
17. Шенделс Е. И. Грамматика немецкого языка. М., 1954.
18. Glinz H. Die innere Form des Deutschen. Eine neue deutsche Grammatik. Bern-München, 1961.
19. Paul H. Deutsche Grammatik. Bd. 3, 4, 5. Aufl. Halle/Saale: Niemeyer, 1957.
20. Helbig G. Kurze deutsche Grammatik für Ausländer. Leipzig: VEB Verlag Enzyklopädie, 1997.

21. Адмони В.Г. Грамматический строй как система построения и общая теория грамматики. - Л., 1988.
22. Блох М.Я. Теоретические основы грамматики. - М., 1986
23. Гулыга Е.В. Курс лекций по теоретической грамматике немецкого языка: Часть 1: Морфология. - М., 1970
24. Гулыга Е.В., Шенделс Е.И. Грамматико-лексические поля. - М., 1969.
25. Brinkmann H. Die deutsche Sprache. Gestalt und Leistung. - Dusseldorf, 1962.
26. Brinkmann H. Die deutsche Sprache. Gestalt und Leistung. 2. Aufl., Dusseldorf, 1971.
27. Bußmann H. Lexikon der Sprachwissenschaft. - Stuttgart, 1990.
28. Der Große Duden. Grammatik der deutschen Gegenwartssprache. Hs. v. P. Grebe- Mannheim, 1959.
29. Der Große Duden. Grammatik der deutschen Gegenwartssprache. Hs. v. P. Grebe. 2. Aufl. - Mannheim, 1966.
30. Der Große Duden. Grammatik der deutschen Gegenwartssprache. Hs. v. P. Grebe 3. Aufl. Mannheim, 1973.
31. Duden-Grammatik. 5. völlig neu bearb. u. erw. Auflage. Hrsg. u. bearb. v. G.
32. Sommerfeldt K.-E., Starke G., Nerius D. Einführung in die Grammatik und Orthographie der deutschen Gegenwartssprache. - Leipzig, 1981 (Neuaufl. 1988).
33. Engel U. Deutsche Grammatik. Heidelberg, 1988
34. Eiben J. Deutsche Grammatik. Ein Abri.. 11. Aufl. Munchen, 1972.
35. Erben J. Deutsche Grammatik. Frankfurt/M., 1983.
36. Fleischer W., Barz H. Wortbildung der deutschen Gegenwartssprache. Tübingen, 1992.
37. Fleischer W., Michel G. Stilistik der deutschen Gegenwartssprache. - Leipzig, 1975.

38. Glinz H. Die innere Form des Deutschen. Eine neue deutsche Grammatik. 4. Aufl. - Bern, Munchen, 1962.
39. Jung W. Grammatik der deutschen Gegenwartssprache. Bearb. v. G. Starke- Leipzig, 1980 (Neuaufll. 1988)
40. Moskalskaja O. /. Grammatik der deutschen Gegenwartssprache. 2. Aufl.- Moskau, 1975.
41. Moskalskaja O. /. Grammatik der deutschen Gegenwartssprache. 3. Aufl., Moskau, 1983.
42. Dreyer • Schmitt. Lehr- und Übungsbuch der deutschen Grammatik. 1. Auflage. Ismaning 1999
43. М.И. Марфинская, Н.И. Монахова. Грамматика немецкого языка. Москва. Юристъ, 2001
44. Аҳмадова У. Шаклҳои бо ёридиҳандаи «истодан» дар забони адабии ҳозираи тоҷик. - Сталинобод, 1961.
45. Бозидов Н. Пайвандакҳо дар забони ҳозираи тоҷик. - Душанбе, 1985.
46. Грамматикаи забони адабии ҳозираи тоҷик. Қ. 1. - Душанбе, 1985
47. Забони адабии ҳозираи тоҷик. Қ. 1. - Душанбе, 1973.
48. Исмоилов И. Зарф дар забони ҳозираи тоҷик. - Душанбе, 1971.
49. Қаландаров К. Баъзе хусусиятҳои грамматикӣ пайвандаки «ки». Мактаби Советӣ, №8, 1978.
50. Қосимова М.Н. Оид ба баъзе вазифаҳои калимаи «балки». Масалаҳои забоншиносӣ. - Душанбе, 1967.
51. Қосимова М.Н. Ҳиссаҷаи «мӣ», Мактабӣ. Душанбе, №4, 1976.
52. Мачидов Х. Дар бораи як типпи пешояндҳо. Маориф ва маданият, 13 июли 1967.
53. Ниёзмаҳмадов Б. Зарфҳои ифодакунандаи муҳиту шароити амал. Мактаби Советӣ, 1969, №7.
54. Рустамов Ш. Баҳси пешояндҳои таркибӣ. Мушкилоти синтаксис. Душанбе, 1984.

55. Раҳматулоев Ч. Пешояндҳо ва пасояндҳо дар лаҳҷаҳои тоҷикони вилояти Ош. Забоншиносии тоҷик. 1980. –С. 170-184.
56. Сиёев Б. Очеркҳо оид ба таърихи феълҳои забони тоҷикӣ. Душанбе, 1968.
57. Ҳалимов А. Мақоми ҳиссаҷаҳо ва калимаҳои модалӣ дар нутқ. Душанбе, 1989.
58. Ҳалимов А. Калимасозӣ ва шаклсозии ҳиссаҷаҳо дар забони адабии тоҷик. Мактаби Советӣ, №4, 1976.
59. Ҳалимов А. Ҳиссаҷаҳо дар забони адабии ҳозираи тоҷик. Душанбе, 1979.
60. Ҳусейнов Х. Пешояндҳои таркибӣ. Мактаби Советӣ, №7, 1968.
61. Джабарова М.Т. Система причастий в русском и таджикском языках. Душанбе, 2006.
62. Джабарова М.Т. Система неличных форм глагола в русском и таджикском языках. Душанбе, 2005.
63. Ибрагимов М. Модальные слова и модальные частицы в таджикском и русском языках. Душанбе, 1971.
64. Неменова Р.Л. Предлоги в таджикском языке. Сталинабад, 1954.
65. Раҳимова С. Из наблюдений над способами передачи на таджикский язык русских приставочных наречий. Забоншиносии тоҷик. Душанбе, 1980. – С. 150-151.
66. Розенфел А.З. Глагол. Очерки по грамматике современного таджикского языка. Вып.4, Сталинабад, АН Тадж. ССР, 1954.
67. Розенфел А.З. Материалы к исследованию сложносоставных глаголов в современном таджикском литературном языке. Очерки по грамматике таджикского языка. Вып.1, Сталинабад, АН Тадж. ССР, 1953.
68. Расторгуева В.С. К вопросу о неочевидных или повествовательных формах таджикского глагола. Очерки по грамматике таджикского языка. Сталинабад, 1953.
69. Расторгуева В.С. Краткий очерк грамматики таджикского (проложение к «Таджикско-русскому словарю»). Москва, 1954. –С. 529-570.

- 70.Расторгуева В.С. О формах конъюктива (согласительного наклонения) в СТЛЯ. Очерки по грамматике таджикского языка. Вып.2, Сталинабад, АН Тадж. ССР, 1953.
- 71.Расторгуева В.С., Каримова А. Система таджикского глагола. Москва, 1964.
- 72.Таджиев Д. Причастия в современном таджикском языке. Очерки по грамматике таджикского языка. Вып.5, АН Тадж. ССР, 1954.
- 73.Шахобова М.Н. Подчинительный союз «ки» в современном таджикском языке. АН Тадж. ССР, Сталинабад, 1954.